Proceedings of the 10th International Scientific and Practical Conference «Global and Regional Aspects of Sustainable Development»

(May 26-28, 2024). Copenhagen, Denmark

No 202

ACCOUNTING AND AUDITING

Інформаційне забезпечення транспарентності трансфертного ціноутворення

Краєвський Володимир Миколайович[1], Бардаш Сергій Володимирович[2]

[1] доктор економічних наук, професор,
декан факультету податкової справи, обліку та аудиту;
Державний податковий університет; Україна

[2] доктор економічних наук, професор,
професор кафедри аудиту та економічного аналізу;
Державний податковий університет; Україна

Анотація. Тривала інтеграція національних економік, що відбувається всупереч логістичним та санкційним обмеженням, доводить доцільність посилення контролю за трансфертним ціноутворенням. Очікувана зміна світопорядку не створюватиме суттєвих бар'єрів задля світової глобалізації. Стаття присвячена пошуку шляхів розв'язання наявної проблеми трансфертного ціноутворення та інформаційного забезпечення податкового контролю на основі запропонованої програми дослідження уніфікації для автоматизації процесу обробки великих масивів даних на засадах когерентності облікових систем.

Ключові слова: *трансфертне ціноутворення, податковий контроль, цифровізація, інформаційна система, когерентність облікових систем.*

Девіантна поведінка платників податків, факти якої створюють суттєву загрозу для національних економік, спонукає провідні держави світу, зокрема держави G20, дійти висновку, що міжнародно-правові засади принципу податкової конкуренції потребують суттєвих змін, у т.ч. подальшого вдосконалення міжнародно-правових стандартів у сфері трансфертного ціноутворення. Сучасні виклики, сформовані глобалізацією торгових ринків, спонукають міжнародну систему оподаткування оновити пріоритети функціонування, - перейти від протидії подвійному оподаткуванню з метою збереження доходів та можливості їх оподаткування тими країнами, звідки походять доходи, до активізації боротьби з витоком коштів до офшорів [1].

Одним з головних доказів активного та довготривалого витоку коштів до офшорів свідчить, наприклад, статистика прямих іноземних інвестицій (надалі – ПІІ) в економіку України

This work is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

[2]. Так, протягом майже всього періоду незалежності лідером з ПІІ залишався Кіпр, бізнес-спільнота якого продовжує інвестувати в економіку України, навіть не звертаючи увагу на те, що фінансова звітність суб'єктів господарювання України не перевіряється на предмет її достовірності. Про це свідчить той факт, що лише за 6 місяців 2012 р. ПІІ Кіпру зросли до попередніх обсягів на 1876 млн. дол. США або на 14,8% [2]. В цілому Кіпром здійснено ПІІ в економіку України у 9,3 рази більше ніж Німеччиною, Нідерландами та Російською Федерацією, країнами, що знаходяться на 2, 3, 4 місцях за обсяги ПІІ в економіку України разом узятими за аналогічний період [3].

Наведена інформація свідчить не про довіру бізнес-спільноти Кіпру, а про факт зворотного фінансового потоку, сформованого за наслідками виведення прибутків у юрисдикцію Кіпру з метою «оптимізації» податкових зобов'язань з використанням технік міжнародної структуризації бізнес-процесів у країнах з недостатньо сприятливими умовами ведення бізнесу. Відповідно, як зазначається у джерелі [4, с. 5] фактичними власниками більшості кіпрських компаній, які інвестували в Україну, були українські інвестори, які особливо й не переймались достовірністю фінансової звітності.

Фактично фінансова глобалізація створила сприятливі умови для міжнародного податкового планування. Головними інструментами мінімізації оподаткування були і залишаються офшорні фінансові центри (за окремими оцінками в офшорних юрисдикціях накопичилося більше 30 трильйонів доларів). Отже, головна проблема, яка перешкоджає ефективній боротьбі податкових органів проти податкових зловживань, – це брак інформації, а найефективніший спосіб боротьби із виведенням коштів – запровадження обміну податковою інформацію із іноземними податковими органами [5].

Наразі кожна держава тією чи іншою мірою інтегрована у систему міжнародного бізнесу, а отже, може стати учасником існуючих схем податкового планування міжнародних корпорацій. Навіть ті держави, податкові системи яких не створюють для міжнародних корпорацій додаткових переваг, можуть бути використані для концентрації збитків корпорації, що не відповідає стратегічним інтересам жодної з держав. Отже, засоби протидії податковому плануванню міжнародних корпорацій мають розроблятися і на національному рівні, хоча напрям системи регулювання повинен відповідати вектору міжнародних організацій [6].

У глобальній перспективі міжнародний обмін інформацією про іноземних податкових резидентів є інструментом, який

This work is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

ACCOUNTING AND AUDITING

покликаний вирішити не тільки проблему трансфертного ціноутворення, а й проблему легалізації коштів, здобутих злочинним шляхом. Даний захід передбачає запровадження всіма державами світу автоматичного обміну інформацією щодо всіх без винятку іноземних податкових резидентів, а не тільки великих транснаціональних корпорацій [7, с. 215].

Проте, цифровізацію процесів аналізу ускладнено ідентифікацією контрагентів-нерезидентів, з яким взаємодіють українські компанії та/або, які контролюють фізичні особи-резиденти України. Так наприклад, в митних деклараціях, податкових накладних, додатках до декларації з податку на прибуток підприємств при заповненні даних нерезидента застосовується літерний нестандартизований формат, що не дозволяє автоматизувати процес обробки великих масивів даних. Назви нерезидентів не є унікальними та можуть містити скорочення, символи, а також можуть бути заповнені великими або малими літерами, різними мовами тощо.

Зазначене не дозволяє проводити групування та відповідний аналіз в автоматичному режимі, оскільки не можливо сформувати переліки резидентів України у співставленні з контрагентами-нерезидентами у зв'язку з тим, що назви нерезидентів не є унікальними. Вищевказане ускладнює, а в окремих випадках, унеможливлює формування відповідних переліків платників податків [1].

Відповідно, перед науковцями та практиками, що намагаються розв'язати проблему розмивання бази оподаткування та виведення прибутку з-під оподаткування, а також питання, пов'язані з системою податкового адміністрування, постало завдання щодо удосконалення процедури формування інформаційних потоків щодо діяльності контрагентів-нерезидентів, з яким взаємодіють українські компанії, у різних облікових системах з метою їх уніфікації для автоматизації процесу обробки великих масивів даних.

На нашу думку, досягнення поставленої мети може бути досягнуто шляхом:

– ідентифікації типів та змісту недоліків у поточних процесах та інформаційних потоках, які використовуються для ідентифікації та обробки інформації про контрагентів-нерезидентів в різних облікових системах та різних ієрархічних рівнях управління в залежності від інформаційних потреб;

– визначення факторів, що ускладнюють процедуру ідентифікації та вимоги до інформації про контрагентів-нерезидентів у різних облікових системах;

This work is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

PEDAGOGY AND EDUCATION

– оцінювання можливості інституційної стандартизації форматів даних для ідентифікації контрагентів-нерезидентів, що використовуються в облікових системах різних органів фінансового, у т.ч. податкового та митного контролю;

– доведення доцільності та можливості впровадження єдиного ідентифікаційного номера для ідентифікації контрагентів-нерезидентів в усіх облікових системах (наприклад, LEI є глобальним стандартом і вимагається в багатьох країнах для юридичних осіб, які беруть участь в фінансових транзакціях та фінансовому ринку. Він використовується для ідентифікації фінансових установ, інвестиційних фондів, корпорацій та інших юридичних осіб, що беруть участь у міжнародних фінансових операціях);

– розроблення методологічних підходів щодо правил та процедур збирання, збереження, обміну та аналізу даних про контрагентів-нерезидентів, включаючи правила конфіденційності та захисту даних;

– визначення потенціалу та розроблення рекомендацій щодо застосування сучасних технологій та інформаційних систем в окремих органах державного контролю задля автоматизації процесів обробки та аналізу даних на єдиній платформі.

Отже, означена проблема знаходиться у площині систематизованого відображення в різних облікових системах інформаційних потоків про ідентифікацію контрагентів-нерезидентів.

Наразі загальновизнано, що однією з основних складових інноваційної економіки є економічні інформаційні системи. Ці системи відносяться до складних, тому що мають цілісну ієрархічну структуру з багатогранними зв’язками та складними функціями управління [8, с. 36].

Внаслідок структурних проблем у функціонуванні попередньо сформованих систем відбувається деградація традиційних форм забезпечення інформацією і, як наслідок, різке погіршення процесів прийняття та реалізації управлінських рішень, що призводить до глибоких криз в різних видах діяльності.

Наголосимо на тій обставині, що за останні роки з'явилося багато робіт пов'язаних із тематикою інтелектуального осмислення різних процесів, включаючи забезпечення управління інформацією. Проте, більшість авторів, застосовуючи фрагментарний підхід, вихоплюють із цієї складної проблеми окремі елементи, ретельно піддаючи їх діагностиці [9, с. 32].

Цифрова трансформація висуває нові вимоги та вносить суттєві зміни щодо обміну інформацією. Так, роботизована автоматизація процесів, розширена аналітика та штучний

This work is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

ACCOUNTING AND AUDITING

інтелект показують високі результати, допомагаючи компаніям отримувати та збирати дані, а також аналізувати поведінку клієнтів. Нові цифрові рішення, побудовані на основі технологій штучного інтелекту та розширеної аналітики, забезпечують банкам і фінансовим установам: прозорість транзакцій; збір та перевірку клієнтських даних; допомогу у належній перевірці нових клієнтів; відстеження глобальних транзакцій; спрощення процесу скринінгу та зниження витрат; забезпечення захисту та конфіденційності даних [10, с. 222-223].

Отже, одним з підходів досягнення сформульованої мети слід вважати проектування такої інформаційної системи, яка поліпшить когерентність фінансового супроводження процесів світової торгівлі та сприятиме транспарентному трансфертному ціноутворенню.

В окремих публікаціях, зокрема [11; 12], обґрунтовується теза, що когерентність облікових систем проявлятиметься у конвергенції та гармонізації системи бухгалтерського обліку (мікрорівень) та системи національних рахунків (макрорівень).

Актуалізуючи необхідність когерентності облікових систем в частині відображення процесів світової торгівлі, трансфертного ціноутворення та виконання податкових зобов'язань, слід зважати на досягнуті результати, - інформаційні одиниці, що складають інформаційний потік:

– автоматичного обміну фінансовою інформацією (Common Reporting Standard – Стандарт CRS);

– консолідованої звітності транснаціональних корпорацій у розрізі всіх держав ведення бізнесу (Countryby-Country Reporting – Стандарт CbCR).

Система бухгалтерського обліку також має бути розширена за рахунок інформації управлінського обліку суб'єкта зовнішньо-економічної діяльності, зокрема:

– масивів даних про контрольовані операції, а також операції, що можуть стати потенційно контрольованими;

– переліку пов'язаних осіб;

– перелік джерел інформації для проведення маркетингового аналізу для цілей трансфертного ціноутворення, - цін про товари (роботи, послуги), які є предметами операцій, що контролюються;

– параметри (показники/умови) операцій, які необхідно відстежувати, крім власне цін та таке інше [13].

Створення такої системи на основі застосування цифрових технологій, описаних у публікації [14], та її робота в постійному режимі може суттєво знизити ризики для компаній з

This work is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

урахуванням постійного розширення ділового партнерства підприємств.

Удосконалення методичних підходів формування облікових систем за системоутворюючими елементами необхідно здійснювати через поєднання загальнотеоретичного і конкретно історичного підходів до розуміння як самої їх сутності, так і в більш широкому сенсі – джерел та економічних механізмів різнорівневої конвергенції [12].

Організаційні положення розробки облікових систем як обліково-інформаційних інструментів акцентованої активізації розвитку бізнес-одиниць мають бути спрямовані на об'єктивне відображення явищ і процесів, сприяючи інтеграції різних за змістовним наповненням видів звітності в одне когерентне, інтегроване ціле, що детермінує процеси його формування.

Проектування інформаційних систем на засадах когерентності створюватиме належне інформаційне забезпечення транспарентного трансфертного ціноутворення.

References:

[1] Краєвський, В., & Бардаш, С. (2024). Проблеми забезпечення фінансової безпеки України. *Scientific Collection «InterConf»*, (186), 58-63. Retrieved from https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/5218
[2] Бардаш, С. В. Захист інтересів користувачів фінансової звітності: стан та підходи гарантування. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2013. № 4. С. 20-27.
[3] Соціально-економічний розвиток України (за січень-липень 2012 р). URL: http://www.ukrstat.gov.ua
[4] Тищук, Т.А., Павлова, А.М., Махортир, Д.О. Виведення капіталів з України: масштаби та напрямки запобігання: за ред. Я.А. Жаліла. К.: НІСД, 2013. 39 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2014-01/capital_2013-c47ae.pdf
[5] Пояснювальна записка до проекту Закону про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо міжнародного автоматичного обміну інформацією з податкових питань) від 25.05.2017 № 6503. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/jh50n00i
[6] Мельниченко, Р. Адміністративно-правове регулювання трансфертного ціноутворення. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2017. № 3. С. 99-112.
[7] Мельниченко, Р. В. Податковий контроль трансфертного ціноутворення: правові засади : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2020. 344 с.
[8] Розвиток бухгалтерського обліку в умовах глобалізації та інформатизації суспільства : монографія / О.В. Пальчук, В.М. Савченко, І.В. Рузмайкіна та ін; за ред. Г.М. Давидова. Кропивницький : ПП «Ексклюзив-Систем», 2017. 248 с.
[9] Бардаш, С. В., Костенко, О. М., Краєвський, В. М. Економічна синталітика : філософський дискурс становлення та розвитку :

This work is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

ACCOUNTING AND AUDITING

монографія / За заг. ред. С. В. Бардаша. К. : ЦП Компринт, 2017. 225 с.

[10] Грабчук, І.Л. Розвиток міжнародної та національних систем фінансового моніторингу в протидії фінансуванню тероризму: монографія. Житомир: ТОВ «Видавничий дім "Бук-Друк"», 2023. 292 с.

[11] Краєвський, В.М., Костенко, О.М. Проектування когерентності облікових систем. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Економіка, аграрний менеджмент, бізнес*. 2018. Вип. 290. С. 123-135.

[12] Kraievsky, V.M., Skoryk, M.O., Bohdan, S.V., Hmyrya, V.P. (2020). Coherence of accounting systems: transcendence of content and immunity of purpose. *Bulletin of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan*. 2020. Vol. 2, № 384, 176-184. https://doi.org/10.32014/2020.2518-1467.57

[13] Лоханова, Н.О. Проблеми інформаційного забезпечення трансфертного ціноутворення в системі ділового партнерства підприємств. *Ефективна економіка*, 2018, № 8. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2018/8.pdf

[14] Бардаш, С.В., Грабчук, І.Л. Цифрові технології в сфері бухгалтерського обліку: основні можливості та ризики. *Ефективна економіка*. 2021. № 9. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9301 DOI: 10.32702/2307-2105-2021.9.18

This work is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).